

process of future professionals of technologies who develop the creative persons, prepared for self-employment in future. Analysis of special literature of our country and foreign literature shows the importance of the creation and improvement of weighty approaches to training teachers' technology in view of the pedagogical features of this specialty and the imposed requirements on it due to a qualitative change in the content of labour training. Dedicated main challenges in achieving the objectives in the educational process outline the increasing of the requirements in teacher professionalism and personal teachers' qualities. In particular, the teachers' competences are capable of underscoring the presence of those professional qualities that should be inherent in a subject-specialist. Formation of professional competence of future specialist's technology is based on strengthening the role of professional and pedagogical and subject training. General scientific interpretation of the essential content of competencies allowed allocating two blocks of competencies, like main competencies and special ones. In this case, special competencies have the leading role in the training of teachers of technology, as they emphasize the development of creative and investigative abilities. Professional competences of the future technology specialist should be reflected in the learning areas and concretized in academic subjects and knowledge. Implementation of the competence approach in the management of educational process at the state level is an essential element to achieve the objectives in the formation of future teachers of technology; in the development of state legislative and regulatory documents, namely the design of educational standards, the content of the educational and methodical literature, forms and criteria for evaluation.

Keywords: competence, technology teacher, management of teaching process, teaching.

Подано до редакції 05.06.14

УДК: 378+37-057.212

Л. В. Полещук

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

У статті розглянуто компетентісний підхід як один із засобів формування професійно-значущих якостей менеджерів освіти.

Ключові слова: професійно значущі якості, професійно важливі якості, компетентісний підхід.

Постановка проблеми. У сучасній вітчизняній педагогічній науці та практиці переважає бачення керівника освіти як директора школи, що формує власну професійну компетентність методом інтуїтивного пошуку, емпіричного використання лідерських та організаторських здібностей, несистемного накопичення фрагментарних управлінських знань і кращих зразків педагогічного досвіду в той час, коли організації освіти сьогодні потрібен менеджер – професійно підготовлений фахівець, який мислить масштабами галузі, сприймає визначальну місію освіти, має знання маркетингу, моніторингу, бізнесової специфіки освітніх послуг, володіє соціально-педагогічними й особистісно-креативними технологіями здобуття й використання знань та досвіду управлінської діяльності в ринкових умовах. Це свідчить про необхідність перебудови особистісних і соціальних чинників управління освітою.

Аналіз останніх досліджень. Певним доробком в обґрунтуванні наукових і організаційно-педагогічних основ підготовки сучасних управлінських кадрів стали дисертаційні дослідження: Л. Карашук («Дидактичне обґрунтування змісту підготовки менеджерів освіти у системі післядипломної освіти», – К., 1995); Г. Тимошко («Система підготовки резерву керівних

кадрів загальноосвітнього закладу до управлінської діяльності», – К., 2004); Т. Сорочан («Розвиток професіоналізму управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти», – Луганськ, 2005); В. Шаркунової («Соціальне управління та концепції педагогічного менеджменту в загальноосвітніх закладах», – К., 1998) та ін.

Мета статті полягає у аналізі компетентісного підходу до визначення суті професійно-значущих та професійно важливих якостей менеджерів освіти.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка менеджера освіти ґрунтується на філософському вченні про людину як біосоціальну істоту, суб'єкта розвитку і саморозвитку в інтегрованій єдності антропоцентричних і соціоцентричних даних її характеристики. Вона конкретизується в наукових підходах – особистісно-соціальному, компетентісно-концентрічному, діяльнісному, відносницькому, бізнесовому, маркетинговому, антикризовому та ін.

«Менеджер освіти» – це високого рівня професіонал, освітній лідер, талановитий організатор педагогічної взаємодії, що володіє конвергентним мисленням, творчими і організаторськими здібностями, наділений владними повноваженнями з боку держави чи власника закладу, професійно керує педагогічним ко-

лективом відповідно до мети, місії, освітніх стандартів та соціально значущих педагогічних вимог, забезпечує рентабельність і конкурентоспроможність освіти, здійснює моніторинг внутрішнього і зовнішнього педагогічного середовища, проводить маркетинг освітніх послуг, налагоджує ефективні зв'язки з громадськістю, як креативна особистість займається оперативним упровадженням інновацій у практику діяльності закладу освіти [1].

Такий рівень якості професіонала неможливо забезпечити за відсутності науково обґрунтованого поетапного процесу його спеціальної підготовки.

Питанням професійної підготовки менеджерів освіти присвячені дослідження Л. Батченка, Л. Ващенко, М. Дробнохода, Л. Карашук, Н. Коломинського, В. Крижка, С. Крисюк, О. Мармази, Є. Павлутенкова, Т. Рогова, Т. Сорочан та ін.

Кожна професійна діяльність має свою специфіку, що вимагає певного набору якостей, виділення яких з усієї сукупності повинно бути науково обґрунтованим.

На думку О. Старцевої, професійні якості умовно можна розділити на професійно-значущі і професійно важливі. Якості кожної з цих груп по-різному впливають на виконання професійних функцій. Професійно-значущі якості визначають ставлення людини до професійних функцій і процесу професіоналізації в цілому. Професійно важливі якості визначають успішність трудового процесу і його результат. Таким чином, можна констатувати, що професійно-значущі якості – це потенціал людини у професійній діяльності, а професійно важливі якості – це необхідні для виконання цієї діяльності [2].

Найчастіше поняття професійно-значущі якості визначають через терміни «якості» (О. Бодальов, Н. Кузьміна, Н. Меншиков, К. Платонов, В. Ядов, та ін.), «здібності» (Є. Ільїн, М. Лейтес, В. Маріщук, Л. Шестакович та ін.), «властивості» (Л. Анциферова, О. Ковальов та ін.), «риси» (Р. Немов, Х'елл Л, Зиглер Д. та ін.). На основі аналізу даних понять зроблено висновок про те, що професійно-значущі якості – це особисті якості суб'єкта, які необхідні для успішного оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками, вони визначають успішність навчання у встановлені терміни і ефективність професійної діяльності. Як засвідчують дослідження (Б. Ананьєв, Л. Божович, Н. Левітов, О. Леонтьєв, І. Мар'єнко, К. Платонов, С. Рубінштейн, С. Ситник, Л. Сподін, В. Шадриков та ін.), професійно-значущі якості не є постійними, вони розвиваються в процесі діяльності за наявності позитивних мотивів та спрямованості на дану професію. [3]

Сутність поняття «професійно-значущі якості юриста» в дисертації В. Савіщенко розкрито як ознаки психіки, які визначаються здібностями й характером особистості, відповідають вимогам юридичної діяльності, забезпечують високий рівень майстерності та професійного самовдосконалення [4].

Р. Гейзерська у своїй роботі зазначає, що *професійно-значущі якості майстра економічного профілю* – це комплекс логічно й діалектично пов'язаних між собою взаємодіючих індивідуально-особистісних рис та здібностей, що зумовлюють одна одну, актуалізуються на рівні професійних завдань, на поведінковому рівні й у процесі соціалізації особистості та сприяють успішності професійної діяльності в науковій і викладацькій сфері та на виробництві [5].

О. Коржук у статті «Емпатія як професійно значуща якість особистості вихователя дітей дошкільного віку» дає таке визначення: «Професійно-значущі якості особистості педагога – це стійкі загальні та специфічні риси, що забезпечують повноцінне виконання ним своїх професійних функцій та обов'язків. Це інтегроване комплексне утворення, яке формується шляхом синтезу професійних і особистісних якостей. Воно виникає внаслідок професіоналізації особистісних якостей і трансформації їх в особистісно цінні» [6].

Займаючись питаннями психології професіоналізму, А. Маркова наводить визначення, зазначаючи, що професійно-значущі якості – це якості людини, що впливають на ефективність здійснення її праці за основними характеристиками. Вони служать передумовою професійної діяльності, будучи її новоутворенням [7].

У розумінні професійно важливих якостей існує багато різних підходів і різноманіття використовуваних термінів.

В. Шадриков пропонує «під професійно важливими якостями розуміти індивідуальні якості суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності і успішність її освоєння» [8]. А. Карпов дає наступне визначення: «Професійно важливі якості – це індивідуальні властивості суб'єкта діяльності, які необхідні і достатні для її реалізації на нормативно заданому рівні і які значно і позитивно корелюють хоча б з одним (або кількома) її основними результативними параметрами – якістю, продуктивністю, надійністю» [9].

Згідно з Є. Єрмолаєвою, «Професійно важливі якості – психологічний потенціал для формування знань, умінь навичок; знання, вміння і навички – необхідна умова і ресурс для формування професійної компетентності» [10].

Є. Шелепова розглядає професійно важливі якості як компоненти професійної придатності, тобто такі якості, які необхідні людині для успішного вирішення професійних завдань [11].

Б. Душков, А. Корольов, Б. Смирнов зазначають, що крім індивідуальних якостей особистості, таких, як окремі психічні і психомоторні властивості (виражені рівнем розвитку відповідних процесів), до професійно важливих якостей також відносяться фізичні якості, що відповідають вимогам до людини з боку певної професії і сприяють успішному оволодінню цією професією» [12].

Урахування сучасного стану національного та загальноєвропейського ринків праці дозволило згрупувати основні вимоги до професійної підготовки сучасних менеджерів освіти у дві специфічні групи – професійні й особистісні. Професійна складова включає загальнопрофесійну й управлінську компетентність. Особистісна – соціальні й професійно важливі якості. Ці дві складові нерозривно пов'язані одна з одною. Спроби забезпечити формування професійної компетентності кваліфікованого фахівця у відриві від розвитку його різнобічних особистісних якостей виявляються неефективними. Сам термін «професійно значущі якості» найчастіше тлумачиться як «необхідні умови для успішного оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками; вони визначають успішність навчання у встановлені терміни і ефективність професійної діяльності» [13].

Професійно важливі якості особистості фахівця є складовою частиною будь-яких підходів до опису результатів професійної освіти. Зокрема, в компетентнісному підході професійну компетентність можна трактувати як складне, комплексне вміння, що базується на знаннях, навичках і вміннях, реалізоване у відповідності з заданими вимогами завдяки досягнутому рівню розвитку особистісних якостей, іменованих професійно важливими [14].

Показником сформованості професійних якостей фахівця є професійна компетентність. Компетентність педагога – це сукупність його професійно важливих якостей, що реалізується в процесі педагогічної діяльності [2].

Компетентність випускників повинна перевірятися на базі тих компетенцій, які включені в їх кваліфікаційні характеристики, бо компетентність (професіоналізм) фахівця визначається досвідом успішної діяльності, що практично відсутня у випускника. Ключові компетенції – компетенції, необхідні для будь-якої професійної діяльності, пов'язані з успіхом

особистості в швидкоплинному світі. Вони проявляються в здатності вирішувати професійні завдання на основі використання інформації, комунікації, соціально-правових основ поведінки особистості в громадянському суспільстві. Базові компетенції відображають специфіку певної професійної діяльності. Спеціальні компетенції відображають специфіку конкретної предметної або надпредметної сфери професійної діяльності. Спеціальні компетенції можна розглядати як реалізацію ключових і базових у галузі навчального предмета, сфери професійної діяльності.

Висновки. Отже, компетентнісний підхід передбачає, що основний акцент робиться не просто на отриманні студента деякої суми знань і умінь, а й на формуванні системного набору компетенцій. Компетенції не заперечують ЗУН, але принципово від них відрізняються: від знань – існуванням у вигляді діяльності, а не тільки інформацією про неї; від умінь – перенесенням на різні об'єкти впливу; від навичок – усвідомленістю, що дозволяє фахівцеві діяти навіть в нестандартній обстановці.

Визначаючи фундаментальну сутність менеджменту, можна вважати, що мета менеджменту полягає в постійному пошуку найбільш ефективних способів, форм та інструментів впливу суб'єкта на об'єкт управління в організації. Це обумовлює прагнення вузів до безперервного оновлення і підвищення якості змісту освіти, доведенню його до рівня вимог сучасної практики, забезпеченню відповідності результатів навчання вимогам державних освітніх стандартів. І компетентнісний підхід є одним із перспективних підходів у підвищенні ефективності вищої освіти та навчання протягом життя.

Перспективним напрямком подальших досліджень є аналіз педагогічних умов формування професійно значущих якостей менеджерів освіти у процесі магістерської підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко Л. М. Наукові основи підготовки менеджера освіти у системі неперервної педагогічної освіти : Автореф. дис. д-ра наук : 13.00.04 / Л. М. Кравченко. – Полтава, 2009.
2. Старцева О. Г. Формирование профессионально важных качеств будущего педагога профессионального обучения средствами информационных технологий : монография / О. Г. Старцева. – Уфа : Издательство БГПУ, 2011. – 124 с.
3. Лобур М. С. Формування професійно значущих якостей майбутніх молодших спеціалістів сфери харчування : Автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / М. С. Лобур. – Київ, 2006.
4. Савіщенко В. М. Педагогічні умови формування професійно значущих якостей майбутнього юриста в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу : Автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / В. М. Савіщенко. – Запоріжжя, 2008.
5. Гейзерська Р. А. Формування професійно значущих якостей майбутніх магістрів економічного профілю у процесі фахової підготовки : Автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Р. А. Гейзерська. – Луганськ, 2008.
6. Коржук О. Емпатія як професійно значуща якість особистості вихователя дітей дошкільного віку / О. Коржук // Вісник інституту розвитку дитини. Серія : Філософія. Педагогіка. Психологія : Збірник наукових праць Нац. пед. ун-та ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 23. – С. 84-90.
7. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 312 с.
8. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека : Учеб. Пособие / В. Д. Шадриков. – М. : Издательская корпорация "Логос", 1996.

9. Карпов А. В. Понятие профессионально важных качеств деятельности / А. В. Карпов // Психология труда. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 352 с.

10. Ильин Е. П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2006.

11. Шелепова Є. С. У проблемі професійно важливих якостей суб'єкта трудової діяльності / Є. С. Шелепова. – К. : ТГУ, 2007.

12. Душков Б. А., Королев А. В., Смирнов Б. А. Психология труда, профессиональной информации

и организационной деятельности / Под ред. Б. А. Душкова. – М., 2005.

13. Макаренко Н. В. Основы профессионального психофизиологического отбора / Н. В. Макаренко. – К. : Наукова думка, 1987. – 243 с.

14. Бедяева Т. В. Формирование профессионально важных качеств специалиста в процессе непрерывного образования в системе «колледж-вуз» : Автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / Т. В. Бедяева. – Санкт-Петербург, 2005.

REFERENCES

1. Kravchenko, L. M. (2009). *Naukovi osnovy pidhotovky menezhnera osvity u systemi neperervnoi pedahohichnoi osvity* [Scientific basics of training education manager in the system of continuous teacher education]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Poltava [in Ukrainian].

2. Startseva, O. G. (2011). *Formirovaniye professionalno vazhnykh kachestv budushchego pedagoga professionalnogo obucheniya sredstvami informatsionnykh tekhnologiy* [Formation of professionally important qualities of a future teacher of vocational training by means of information technologies]. Ufa: Izdatelstvo BGPU [in Russian].

3. Lobur, M. S. (2006). *Formuvannia profesiino znachushchykh yakosteï maibutnykh molodshykh spetsialistiv sfery kharchuvannia* [Formation of professionally significant qualities of future young professionals in nutrition]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

4. Savishchenko, V. M. (2008). *Pedahohichni umovy formuvannia profesiino znachushchykh yakosteï maibutnoho yurysta v navchalno-vykhovnomu protsesi vyshchoho navchalnoho zakladu* [Pedagogical conditions of formation of future lawyers' professionally significant qualities in the educational process of higher education institution]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

5. Heizerska, R. A. (2008). *Formuvannia profesiino znachushchykh yakosteï maibutnykh mahistriv ekonomichnoho profilu u protsesi fakhovoi pidhotovky* [Formation of professionally significant qualities of future masters of economics in the process of professional training]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].

6. Korzhuk, O. (2012). *Empatiia yak profesiino znachushcha yakist osobystosti vykhovatelïa diteï doshkilnoho viku* [Empathy as a significant professional quality of

the individual of the preschooler educator]. Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

7. Markova, A. K. (1996). *Psikhologiya professionalizma* [Psychology of professionalism]. Moscow: Mezhdunarodnyy humanitarnyy fond «Znaniye» [in Russian].

8. Shadrikov, V. D. (1996). *Psikhologiya deyatel'nosti i sposobnosti cheloveka* [Psychology of activities and human's abilities]. M: Izdatelskaya korporatsiya "Logos" [in Russian].

9. Karpov, A. V. (2003). *Ponyatiye professionalno vazhnykh kachestv deyatel'nosti* [Concept of professionally important qualities of the activity]. Moscow: VLA-DOS-PRESS [in Russian].

10. Ilyin, Ye. P. (2006). *Differentsial'naya psikhologiya professional'noy deyatel'nosti* [Differential psychology of professional activities]. St. Petersburg: Piter [in Russian].

11. Shelepova, Ye. S. (2007). *U problemi profesiino vazhlyvykh yakosteï subiekta trudovoi diial'nosti* [In the problem of professionally important qualities of the subject of work]. Kyiv: THU [in Ukrainian].

12. Dushkov, B. A., Korolev, A. V., & Smirnov, B. A. (2005). *Psikhologiya truda, professional'noy informatsionnoy i organizatsionnoy deyatel'nosti* [Psychology of work, professional information and organizational activities]. Moscow [in Russian].

13. Makarenko, N. V. (1987). *Osnovy professional'nogo psikhofiziologicheskogo otbora* [Basics of professional psycho-physiological selection]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

14. Bedyayeva, T. V. (2005). *Formirovaniye professionalno vazhnykh kachestv spetsialista v protsesse nepre-ryvnoy obrazovaniya v sisteme «kolledzh-vuz»* [Formation of professionally important qualities of the expert in the process of continuing education in the "college-university"]. *Extended abstract of candidate's thesis*. St. Peterburg [in Russian].

Л. В. Полещук

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ЗНАЧИМЫХ КАЧЕСТВ МЕНЕДЖЕРОВ ОБРАЗОВАНИЯ

Рассмотрен компетентностный подход как одно из средств формирования профессионально значимых качеств менеджеров образования.

Ключевые слова: профессионально значимые качества, профессионально важные качества, компетентностный подход.

L. V. Poleshchuk

COMPETENCE APPROACH IN THE FORMATION OF PROFESSIONALLY-SIGNIFICANT QUALITIES OF EDUCATION MANAGERS

In today's international educational area there are two main tendencies in the development of education: a) the total universalization; b) the specific professionalization. Today, the term "headmaster" does not contain all the requirements of a globalized society with market socio-economic fundamentals to managing the education. It corresponds to the needs of the concept of "education manager" as purposefully professionally trained expert, capable to work in a fast-changing market conditions and management both in various types of educational institutions and large-scale educational systems. Professional education has such a specialist personal and social importance, provides the transformation of knowledge into personal and professional domain, provides creative and reflexive attitude toward the self-improvement and promotes continuous professional development and improvement of knowledge and skills, developing a set of competencies and career management beyond it. Consequently, the preparation of the manager requires specific professionalization of educational content. This type of education accounts for the dependence of professionally significant qualities and socio-economic realities. The article reveals the concept of the "manager of education". It considers the approaches to the definition of "professionally significant qualities" and "professional qualities" and describes the understanding of these concepts by national and foreign scientists. The indicator of professional competencies formation is a professional competence. Accounting for the current state of national and European labor markets allowed to group basic training requirements of modern management education. The competence approach is represented as an important link between the educational process and the interests of employers. The consideration of professionally significant and professionally important qualities of the manager of education in terms of the competency approach has helped to enhance the character of practice-management activities. In further studies it will be possible to analyze the pedagogical conditions of professionally significant qualities of education managers in the Master's training.

Keywords: professionally important qualities, professional qualities, competence approach.

Подано до редакції 05.06.14
